

HISTORIA NOWOŻYTNA POLSKI, szkoła średnia

Opis źródła

Poradnik składa się z dwóch części, z których pierwsza zawiera ogólne porady dotyczące życia i właściwego zachowania młodego mężczyzny wkraczającego w dorosłe życie, niezbyt zresztą oryginalne, druga zaś porady, jak zdobyć rękę panny, tym razem autorskie, bardzo szczegółowe i nowatorskie w kontekście osiemnastowiecznego piśmiennictwa, które tej tematyki nie poruszało w większym stopniu. Autor, pochodzący z rodziny drobnoszlacheckiej, zdecydował się podążyć jedyną drogą, która dawała szanse na szerszą karierę i wstąpił do zakonu pijarów. Po kilku latach jednak zrzucił zakonny habit. Badacze upatrują przyczyn tej decyzji w problemach miłosnych, jakich doświadczyć miał w tym okresie Zatorski. Jego talent literacki pozwolił mu odnaleźć się w świeckiej rzeczywistości, w 1746 rozpoczął studia prawnicze, korespondował z jednym z największych umysłów Rzeczypospolitej XVIII wieku, Józefem Andrzejem Załuskim, a około 1748 roku, zapewne za jego protekcją, otrzymał stałą posadę, jako prywatny sekretarz Stanisława Lubomirskiego. Zmarł bardzo młodo, w wieku 30 lat, w 1752 roku.

Miejsce wydania

[A. P. Zatorski], *Uwagi do zupełnego zabierających się w stan małżeński szczęścia służące przez pewnego Podgorzanina powszechny Ich Mciow Kawalerow Polskich (stanu mianowicie Rycerskiego) ciekawości y Honorowi poświęcone*. Pierwsze wydanie poradnika pochodzi z 1746 (1747) roku, kolejne: 1751, 1754, 1768 (wszystkie we Wrocławiu) – za: *Bibliografia literatury polskiej*. Nowy Korbut. Oświecenie, t. 6, cz. 1, red. E. Aleksandrowska i in., Warszawa 1970, s. 538

Tekst źródła

Księgi tej pisania dwie osobliwsze miałem okazje. Pierwsza, że w ciekawym różnych w ojczyźnie naszej miast y dworów lustrowaniu, wolny czas do przyjaznych między licznym wyborych kawalerów gronem mając dyskursów, najwięcejem starania i myśli do tego zawsze obracał celu, aby jak najpomyślniejszego, jak najszcześliwszego życia pewnych i nieomylnych dociec sposobów; więc, co mi w wzajemnej osobliwszego przypađło rozmowie, w *puilares* [tutaj - notes] to dla lepszej notować zwykłym pamięci. Druga, że zagęszczone w tym mianowicie kraju, nieukontentowania, żale, skargi widząc y słysząc tych osób, które fortuna i natura słodkim małżeństwa węzłem do jak najpomyślniejszych doczesnego życia spojć by była powinna sukcesów; począłem szczególnych nieszczęścia tego badać się przyczyn.

[...]

W podarunkach, które zwyczajnie w tej mierze są potrzebne, wybór mieć należy, i wiedzieć, co komu, i kiedy, i jakim trybem, manierą, sposobem ofiarować, żeby cię ani rozrzutnym, albo nieznającym się na rzeczach nieosądzono i takie Damie prezenta ofiarować, któreby się łatwo w dalszym życiu, i Jej y Tobie przy niej zdać mogły.

[...]

Całą tedy kroków tych, czyli początków istotą zakładam, aby kawaler wprzód w tym miejscu, u tych Rodziców, tej Damy, gdzie i w których, swoje promowować zamyśla intencyje, umiał sobie uczynić reputacją, renomę, estymacją, kochanie, i jeżeli tam

jeszcze nieznanym jest, wielkie poznanie siebie pragnienie. [...] Żadnej nie opuszczać okazji, aby pod pozornym pretekstem, bywać często u sąsiadów, przyjaciół Domu tego, i tam wszelkimi sposobami starać się o Ich przyjaźń; przyzwoitymi sztukami pokazywać w sobie grzeczność, statek, rozeznanie; i u mężczyzn i u kobiet, proporcjonalnymi dla każdego przymileniami, bo mężczyźni ojcu, jak się podobny nastęrczy dyskurs, twoją grzeczność zachwalać będą, żony tych, matce, synowie tych, braci, córeczki, Damie twojej w zwykłych swych sekretach, twoje przymioty, wesołość etc. Podszeptywać będą, co tym subtelniej lubość w sercu owej Damy do ciebie wznieci.

[...]

Jeżeli ci się trafi (co aby się trafiło, Twoja rzecz tak wszystkie z daleka szykować okoliczności) w jakim trzecim Domu na weselu np. Zapustach, z Rodzicami i Damą się ową zjechać, tam, mocno ukrywając Twoje intencje, staraj się, wesołością, grzecznością, roztropności dowodami nieznacznie się w oczy i w serce ich wkładać.

[...]

Radzą niektórzy, żeby nawet kogo wiernego a sposobnego i namówić, żeby cię, dajmy na to, i nad to, a sekretnie lub sztucznie Damie owej, Rodzicom Jej zachwalał, co pomaga do wzniecenia w nich miłej ku Tobie skłonności.

[...]

Dociekszy, że ta Dama ma już jakąś ku Tobie skłonność y przywiązanie, wynaleźć jakiś pretekst, żebyś jaki czas w Domu Jej Rodziców nie był [...] Przez to albowiem lubość owa, którą w sercu Damy ku sobie wzbudził, podczas niebytności Twojej, w melancholicznych myślach lepiej się wyobrażać będzie, wzbudzać tęsknicę, to zaś widzenia ciebie pragnienie, a zatem, gdy znowu przyjedziesz, większe ku Tobie przywiązanie, a nawet i lepsze oświadczenia.

Słowniczek pojęć.

Estymacja - dawniej: estyma, czyli szacunek, poważanie

Statek - dawniej: stateczność, powaga

Zapusty - dawniej: karnawał, okres zimowych zabaw i balów

Pytania do źródła:

Pytania dla uczniów szkoły średniej (poziom podstawowy)

1. Z jakiego powodu Zatorski napisał swój poradnik?
2. Do kogo był on kierowany?
3. Jakie sposoby radził autor, by zdobyć rękę panny?
4. Jakie cechy kawalera, według Zatorskiego, uznawane były w tamtych czasach za pożądane?

Pytania dla uczniów szkoły średniej (poziom rozszerzony):

1. Jak Zatorski widzi i rozumie relacje międzyludzkie?
2. Czy uważasz, że wszystkie podane przez autora sposoby są etyczne i uczciwe?

Wskazówki:

Poradnik Zatorskiego uznawany jest za dość postępowy jak na standardy epoki.

Literatura pomocnicza

A. Roćko, „*Uwagi do zupełnego zabierających się w stan małżeński szczęścia służące...*” –osiemnastowieczny poradnik byłego pijara, Aleksandra Pawła Zatorskiego. *Próba wyzwolenia czy tradycja?*, Napis XV 2009, s. 47-59:
http://rcin.org.pl/Content/54149/WA248_65837_P-I-2795_rocko-uwagi.pdf

Najważniejsze cezur

Aleksander Paweł Zatorski żył w latach 1722-1752. Jego dorosłe życie przypadło na okres panowania Augusta III Sasa (1733-1763), w kulturze zaś to okres przejściowy między schyłkowym barokiem i wczesnym oświeceniem.

Imię i nazwisko osoby opracowującej rekord

Agata Muszyńska